

**DE STEM VAN DE JURY
BNG BANK ERFGOEDPRIJS 2013**

Kunsten '92

GEEN WOORDEN MAAR DADEN

‘Het gaat er niet om hoeveel erfgoed je als gemeente hebt, maar om wat je ermee doet’. Dat is het motto van de jury van de BNG Bank Erfgoedprijs. Vooral de uitvoering en de vertaling van beleid in concrete plannen en projecten geven de doorslag. Inzet, bevlogenheid en actie leggen meer gewicht in de schaal dan kwantiteit, budget of inwonertal. Monumentale stad of plattelandsgemeente, wie in 2013 met aansprekende gemeentelijke (erfgoed)daden kwam, had een duidelijke streep vóór bij ons.

HOE OORDELEN WIJ?

Dit jaar ontvingen wij 20 aanmeldingen van gemeenten: van alle 20 een motivatiebrief met begeleidend beeldmateriaal. Hoe konden wij uit deze papieren zee de ware kandidaten voor de prijs zeven?

Dat is elk jaar een zorgvuldige procedure, die aanstekelijk werkt. Alle aanmeldingen worden in een eerste jurybijeenkomst uitvoerig en compleet besproken. Zorgvuldige samenvattingen helpen een duidelijk beeld te krijgen. In de discussie, die in meer ronden plaatsvindt, worden de criteria van de BNG Bank Erfgoedprijs op de aanmeldingen ‘losgelaten’. Worden de burgers betrokken, en hoe? Wordt erfgoed ook ingezet buiten de bekende en ‘vertrouwde’ beleidsterreinen? Is het beleid ook bestemd voor ‘onder de 16 jaar’? Steeds meer kijken wij ook of en hoe de gemeente actief is op internet: verkondigt de website een even enthousiast erfgoedverhaal als de aanmelding? En hoe zit het met de andere communicatie-uitingen? Belangrijk is verder: maakt de gemeente het ook in de nabije toekomst waar? Worden mooie projecten niet een volgend jaar weer wegbezuinigd? Is het beleid behalve goed en continu ook vernieuwend, wordt de jury verrast?

Al deze en andere criteria worden zorgvuldig getoetst. Op grond van deze weging komt de jury in de eerste bijeenkomst tot een aantal van vijf genomineerde gemeenten, die qua grootte en ligging uiteenlopen.

Dan volgt een tweede bijeenkomst. In de tussentijd bezoeken juryleden ‘undercover’ de genomineerde gemeenten. Wat zie je terug en wat voel je van de op papier aangedragen wapenfeiten, als je door de straten wandelt, door het landschap rijdt, met mensen praat en monumenten en musea bezoekt? Tijdens deze tweede vergadering wordt opnieuw en diepgaander gediscussieerd over de genomineerden. Bijkomende aspecten worden nu ook beoordeeld, zoals: wie doet er meer met weinig? Of omgekeerd: van welke gemeente mag je eigenlijk meer verwachten? De resultaten en indrukken van de gebrachte bezoeken worden eveneens ingebracht. De uitkomst is een unaniem gekozen winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs.

WAT VONDEN WE (ERF)GOED?

De jury was in 2013 opnieuw onder de indruk van de kwaliteit van de inzendingen. Veel gemeenten blijken de voorbeelden van eerdere genomineerden en prijswinnaars als inspiratiebron te gebruiken. Precies wat de BNG Bank Erfgoedprijs beoogt! Ook spannen veel inzenders zich in om hun verhaal op aanstekelijke wijze te presenteren, soms zelfs met behulp van eigen lokale erfgoed-ambassadeurs of -kunstenaars. Men durft steeds meer het erfgoedbeleid in de eigen gemeenschap uit te dragen als een volwaardig gemeentelijk werkterrein. Grenzen worden in positieve zin overschreden: men zoekt het vaker buiten de historische kern. Wederopbouwarchitectuur en het historische landschap zijn in dat opzicht nieuwkomers. Groen wordt van ‘toen’. Verschillende gemeenten laten in hun aanmelding zien dat erfgoed voor hen economisch belangrijk is, als ‘vast’ goed en in het kader van werkgelegenheid. Daarnaast wijst onderzoek uit dat gemeentelijk erfgoed in hoge mate bijdraagt aan het leef- en vestigingsklimaat. Gemeenten hebben social media ontdekt, ook voor hun erfgoedbeleid. De jury zag wat dat betreft verscheidene speciale Twitter- en Facebookaccounts. De burger zelf spreekt tegenwoordig actief mee. Er waren nogal wat projecten en initiatieven die niet uit de raadszaal kwamen of van het bureau van de beleidsmedewerker, maar vanuit de bevolking, van ‘onderop’ dus. Het draagvlak wordt groter en steeds meer gemeenten spelen daar goed op in.

WAT KAN (NOG) BETER?

Het aantal aanmeldingen was dit jaar lager dan in 2011 en 2012. Op grond van een bescheiden navraag bij gemeenten ontstaat het beeld dat er minder ambtelijke uren beschikbaar zijn voor erfgoed, dus ook voor het opstellen van een aanmelding voor de BNG Bank Erfgoedprijs. De jury hoopt dat gemeentebesturen beseffen dat volwaardig beleid volwaardige menskracht vraagt. Daarnaast waren dit jaar niet alle provincies vertegenwoordigd. Natuurlijk laten de alom heersende bezuinigingen het lokale erfgoedbeleid niet ongemoeid. Bij de afweging van de jury kregen daarom genomineerden, die juist in deze tijden op erfgoed inzetten, extra waardering. Niet altijd was enthousiast erfgoedbeleid prominent terug te vinden op het internet. Gemeenten kunnen wat dat betreft meer met de eigen websites doen. De BNG Bank Erfgoedprijs waardeert stimulering door gemeenten van belangstelling vanuit de jeugd. De lokale overheid beschikt vanwege haar relatie met het onderwijs over een uitstekende uitgangspositie. Deze relatie kan nog beter benut worden.

WIE VONDEN WE ALS JURY DE BESTE(N) EN WAAROM?

De jury heeft 5 kandidaten genomineerd voor de BNG Bank Erfgoedprijs 2013: Den Bosch, Noordoostpolder, Leiden, Kampen, Winterswijk.

DEN BOSCH: STERK ALS VANOUDS

De jury complimenteert Den Bosch met het feit dat zij al zo lang erfgoedbeleid op hoog niveau voert. Door de jaren heen een gestage stroom van culturele- en erfgoedactiviteiten die bijgedragen aan het (nieuwe) leven van de stad. Maar ook de nabije toekomst belooft veel. Uniek is het streven om alle schilderijen van Jeroen Bosch in 2016 naar de stad te krijgen. De beroemde oud-inwoner van de stad is dan vijfhonderd jaar geleden gestorven. Bij de expositie worden veel nevenmanifestaties en –evenementen georganiseerd. De ontsluiting van de (Binnen) Dieze blijft bezoekers trekken. Een mooie (her)bestemming heeft de monumentale Sint Jacobskerk gekregen als onderdak van de gemeentelijke Dienst Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten. Bijzonder is dat het publiek de erfgoedexperts aan het werk kan zien, want in 2013 is het Groot Tuighuis als open depot en laboratorium toegevoegd. Andere herbestemmingsopgaven zijn op ‘voorbeeldige’ wijze vervuld, zoals de voormalige fabrieken van Verkade en De Gruyter. ‘Buiten de stadsmuren’ heeft men De Linie van 1692 opnieuw in het landschap zichtbaar gemaakt. Den Bosch is trots op haar geschiedenis. Met een heuse cursus ‘Boschologie’ worden vele cursisten enthousiast gemaakt voor de historie van de stad. Dit vertaalt zich in veel gevallen in nieuwe erfgoedvrijwilligers en stadsambassadeurs.

NOORDOOSTPOLDER: PIONIEREN MET ERFGOED

Het bleek in 2013 een kleine stap van ‘vanouds’ gevestigde erfgoedgemeente naar cultuurhistorische pionier. Want al is de gemeente Noordoostpolder haar wortels als pionier in nieuw land ontgroeid, zij is de laatste jaren opnieuw gaan pionieren, nu met erfgoedbeleid. Jong erfgoed is aantrekkelijk, omdat in deze door mensenhanden gemaakte nieuwe wereld interessante planologische en architectonische ideeën de ruimte krijgen. Naast het historische uiterlijk van de gebouwde omgeving is er het verhaal van de polder, van de mensen die er gingen wonen en werken. Samen met hen wil de gemeente die geschiedenis vastleggen en zichtbaar maken. Zo ontstaat historisch besef bij de volgende generaties en draagvlak voor de toekomstige instandhouding van het materiële erfgoed. Interactie is daarbij een sleutelwoord. Goed voorbeeld daarvan zijn de boeken over ‘Poldervrouwen’ en over de pioniers in de polder. Op scholen worden deze publicaties omgezet in verhalen, verteld door ‘Oma’s’. Noordoostpolder hoopt dat in iedere kern een eigen verhalenverteller de dorpsgeschiedenis door gaat geven. De gemeente Noordoostpolder is genomineerd omdat deze gemeente duidelijk maakt dat je ook met ‘gemaakt’ jong erfgoed effectief en inspirerend beleid kunt voeren. Daarmee is de Noordoostpolder een voorbeeld voor andere jonge gebieden.

LEIDEN: NIEUWE ENERGIE VOOR ERFGOED

Leiden is een stad van veel erfgoed. Er zou dan een risico kunnen bestaan dat dat behoudend of zelfs remmend werkt. Dat is echter niet zo: Leiden heeft de laatste jaren veel nieuwe energie voor haar erfgoed opgewekt. Er staan veel uitdagende projecten op stapel, zoals de nieuwe bestemming(en) van de Meelfabriek, de ontwikkeling van het Singelpark en het Cultureel Kwartier. Extra enthousiasme is gecreëerd doordat Leiden zich heeft aangemeld voor de BNG Bank Erfgoedprijs 2013. Ook het startmoment van de nieuwe Erfgoednota is vermeldenswaardig: de aftrap ‘Erfgoed ontmoet!’ bracht ruim 150 Leidenaren bijeen om gezamenlijk een visie op de toekomst van het Leidse erfgoed te formuleren. Een inspirerende samenwerking tussen gemeente, erfgoedinstellingen en inwoners van de stad. Het gemeentelijke puien- en reclamebeleid richt zich op het herstellen en gaaf houden van monumentale (winkel)gevels, een aspect dat in veel steden ‘over het hoofd wordt gezien’. Samen sta je sterker: er is een Erfgoedkoepel waarin de meeste erfgoedorganisaties vertegenwoordigd zijn. De nieuwe instelling Erfgoed Leiden & Omstreken is een bundeling van de Dienst Monumenten & Archeologie en het Streekarchief Rijnland. Het is een voorbeeld van integratie van gemeentelijke dienstverlening, want er is één aanspreekpunt voor de burger op het gebied van erfgoed in de stad. Men heeft een integrale Onderzoeksagenda voor archeologie en bouwhistorie opgesteld. ICT wordt ingezet om de verschillende collecties met elkaar te verbinden en voor nog meer mensen toegankelijk te maken. Bij het project Missing Links kunnen mensen overal ter wereld archiefstukken koppelen. Daarnaast worden social media in Leiden goed benut. Leiden is een gevestigde en ook moderne en energieke erfgoedstad.

KAMPEN: DE ONVERWACHTE HOEK?

Kampen vormde voor de jury een verrassing: een fraaie en open rivierstad met uitstekende voorzieningen, betrokken bewoners, veel en mooi erfgoed en dynamisch erfgoedbeleid. In Kampen wil men wat en er gebeurt ook wat. Dat komt mede voort uit de ‘Kamper Kracht’. De prachtige portretten van de ‘Kamper Koppen’ laten dat zien: het zijn personen die zich op allerlei manieren inzetten voor het Kamper erfgoed. In Kampen is veel geïnvesteerd in de monumentale erfenis uit het verleden. De Van Heutszkazerne, een groot herbestemmingsproject van dit moment, wordt het nieuwe cultuurcluster. Het varende en maritieme erfgoed is in Kampen eveneens aanwezig. Innovatief en toekomstgericht is de aanpak en aanleg van de waterkering van de binnenstad, geïnspireerd op het verleden en gefundeerd op het tracé van de oude stadsmuur. Die loopt dwars door woningen, kelders en stadstuinen en wordt bij calamiteiten in werking gesteld door de Hoogwaterbrigade van ruim 200 vrijwilligers. Het Stedelijk Museum Kampen is met zijn collectie en museumpresentatie volgens de jury een pareltje van niveau. Erfgoed voor de jeugd wordt aangemoedigd, vaak door eenvoudige en effectieve leermiddelen. Zo trof de jury tijdens haar bezoek aan de stad zelfs enkele stripboeken over de geschiedenis van de stad. Kampen is rijk aan karakter(s).

WINTERSWIJK: CONTINU VOORBEELDIG

Voor de derde achtereenvolgende keer gooit deze Achterhoekse gemeente hoge ogen. Elk jaar weet de gemeente Winterswijk met vernieuwingen haar al langer bestaande erfgoedbeleid van boeiende impulsen te voorzien.

Erfgoed wordt gekoppeld aan verschillende beleidsterreinen en krijgt daarmee extra slagkracht als drager van de toekomst van de gemeente. Winterswijk is één van de eerste gemeenten die onderzoek heeft gedaan naar de kosten en baten van erfgoed, om ook de economische aspecten van haar beleid te optimaliseren en onderbouwen.

De jury heeft lof voor talrijke initiatieven, zoals Het Museum, de aanpak van (de depots in) de Museumfabriek, de plannen voor een nieuw belevingsmuseum en de verwezenlijking van Villa Mondriaan.

Verschillende objecten en gebieden worden herbestemd, zoals op dit moment de plannen voor de Spoorzone. Winterswijk is ook actief op het gebied van het (cultuur)landschap en archeologie. Een mooi voorbeeld is de marathon door het Nationaal Landschap, waarbij de deelnemers tijdens het sporten kennismaken met het historische coulisselandschap, de monumenten en streekproducten.

Al jaren is Winterswijk een voorbeeld en inspiratiebron voor andere gemeenten.

WIE WINT?

Alle genomineerden voldoen op tal van punten in hoge mate aan de doelen en criteria van de BNG Bank Erfgoedprijs. Er is echter maar één winnaar: de jury heeft **Kampen** als winnaar aangewezen van de BNG Bank Erfgoedprijs 2013. Kampen verdient deze prijs in de ogen van de jury omdat de stad:

- de durf heeft om van een van ouds introverte plaats een uitnodigende stad te maken;
- daarbij erfgoed op tal van manieren inzet als bouwsteen, inspiratiebron en innovatieve factor;
- eerlijk is over haar ambities, realistisch is over de financiële component in deze tijd en binnen de mogelijkheden goede accenten legt;
- inwoners en instellingen, maar ook de buitenwacht, zoals toeristen, studenten én de jury van de BNG Bank Erfgoedprijs weet te overtuigen;
- stadsgeschiedenis ook herleidt tot gezichten en verhalen van ‘gewone’ Kampenaren: de Kamper Koppen;
- nuchter en authentiek blijft en uitgaat van en vertrouwt op de eigen kracht: de Kamper Kracht;
- nu al bezig is met de toekomst en inspeelt op maatschappelijke opgaven en veranderingen, waarbij een rol voor erfgoed is weggelegd: waterbeheer, maatschappij en religie.

Winterswijk wil de jury niet ongenoemd laten. Deze gemeente heeft zich op langdurige en veelzijdige wijze ingespannen voor haar erfgoed en vervult een voorbeeldfunctie voor veel andere gemeenten. De jury kent Winterswijk de tweede plaats toe.

DE JURY

De jury van de BNG Bank Erfgoedprijs bestaat uit:

De heer A.A.M. Brok

Burgemeester van Dordrecht, juryvoorzitter

Mevrouw L. van der Pol

Architecte en voormalig Rijksbouwmeester

De heer J. van de Voorde

Plaatsvervangend directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De heer K. Loeff

Directeur Bond Heemschut

De heer A. Ponsteen

Directeur Erfgoedhuis Zuid-Holland

De heer P. Spies

Directeur Amsterdam Museum

Organisatorisch wordt de jury ondersteund vanuit Kunsten '92 door **Heleen Alberdingk Thijm** en **Henk Hoogeveen**.

Jaarlijks wordt aan de gemeente met het beste beleid op het gebied van cultureel erfgoed een nationale prijs toegekend: de BNG Bank Erfgoedprijs. Hoofdsponsor **BNG Cultuurfonds** stelt het prijzenbedrag van € 25.000 ter beschikking. De BNG Bank Erfgoedprijs is een initiatief van het Erfgoedplatform van Kunsten '92. In 2010 won de gemeente Dordrecht (ZH), in 2011 de gemeente Westerveld (Dr) en in 2012 de gemeente Schiedam (ZH).

Kunsten '92
